

Кісіль Наталія Валеріївна,

кандидат сільськогосподарських наук, старший науковий співробітник, завідувач навчально-методичного кабінету навчальних курсів Інституту права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України, провідний науковий співробітник відділення – Бюро в м. Києві Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України; Костанайська 6, м. Київ, 03118; E-mail: kisel_n@ukr.net; +380984870928; <https://orcid.org/0000-0003-1097-360X>

Гуцул Віталій Олександрович,

в.о. директора Інституту права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України, Костанайська 6, м. Київ, 03118, E-mail: gutsul.vit@ukr.net, +380967415040; <https://orcid.org/0000-0001-9409-3161>

Ярошовець Василь Миколайович,

Заступник директора – завідувач відділення – Бюро в м. Києві Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, Київ, Костанайська 6, м. Київ, 03118; E-mail: 1972vmmv@gmail.com; +380504439410; <https://orcid.org/0000-0002-8789-0303>

ПІДГОТОВКА СУДОВИХ ЕКСПЕРТІВ В УСТАНОВАХ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ТА МОЖЛИВІ ЗМІНИ У ЗАКОНОДАВСТВІ

Анотація. Публікація присвячена визначенню шляхів підвищення ефективності підготовки судових експертів. У зв'язку із запланованим внесенням змін до законодавства України, що регулює судово-експертну діяльність, активного розвитку інформаційних технологій та онлайн навчання, а також змін в умовах праці та форматі професійних комунікацій, що відбулися під час пандемії COVID-19, назріла необхідність в удосконаленні підходів до проведення підготовки судових експертів.

Основна увага у публікації приділена висвітленню сучасної організації навчання та підтвердження кваліфікації судових експертів в установах Міністерства юстиції України, розглянуто норми зареєстрованих у Верховній Раді України проектів законів, що стосуються вимог до підтвердження кваліфікації експертів, та висвітлені основні проблемні питання, що виникають під час підготовки експертів.

У роботі сформовані пропозиції щодо шляхів підвищення ефективності підготовки судових експертів. В тому числі визначено, що система підготовки експертних кадрів має бути спрямована перш за все на створення найсприятливіших умов для навчання судових експертів, постійного вдосконалення їх професійної підготовки шляхом поглиблення і розширення професійних знань, умінь і навичок, а також заохочення для передачі накопичених знань. Як результат постійного професійного розвитку і підвищення кваліфікації експертів має враховуватися участь у наукових та науково-практичних конференціях, семінарах, практикумах, тренінгах, вебіна-

рах, майстер-класах за напрямком діяльності, а також наукова, науково-педагогічна та інша викладацька діяльність у сфері судової експертизи.

Для підвищення ефективності навчання та оптимізації витрат на підготовку, пропонується уточнити кількість обов'язкових лекційних годин, що передбачаються програмами підготовки, які мають бути співмірними реальному часу їх викладання з боку керівника-стажування та лекторів, що проводять навчання, та розробити курси лекцій за певними напрямками судової експертизи.

Запропоновано до процесу підготовки судових експертів за відповідними експертними спеціальностями долучити Інститут права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України, який є спеціалізованою установою Мінюсту з підготовки кадрів і має ліцензію Міністерства освіти України. До викладання та практичного стажування пропонується залучати експертів, що мають досвід експертної роботи більше 5 років, в тому числі приватних експертів, а також колишніх експертів з криміналістичних та інших видів експертиз, що нині знаходяться на пенсії або займаються науковою чи викладацькою діяльністю.

Ключові слова: експерт, судова експертиза, підготовка судових експертів, навчання, стажування, підтвердження кваліфікації, професійні кваліфікації.

Kisil Nataliia Valerievna,

Candidate of Agricultural Sciences, senior researcher, head of the educational office of training courses of the Institute of Law and Postgraduate Education of the Ministry of Justice of Ukraine, leading researcher of the department – Office in Kyiv of the National Scientific Center hon. prof. M.S Bocarius Forensic Science Institut of the Ministry of Justice of Ukraine; Kostanayska 6, Kyiv, 03118; email: kisil_n@ukr.net, Tel.: +38 (098) 487 09 28, <https://orcid.org/0000-0003-1097-360X>

Hutsul Vitalii Oleksandrovych,

Acting Director of the Institute of Law and Postgraduate Education of the Ministry of Justice of Ukraine, Kostanayska 6, Kyiv, 03118, E-mail: gutsul.vit@ukr.net, Tel.: +380967415040; <https://orcid.org/0000-0001-9409-3161>

Yaroshovets Vasyl Mykolayovych,

Deputy director – Head of the department – Office in Kyiv of the National Scientific Center hon. prof. M.S Bocarius Forensic Science Institut of the Ministry of Justice of Ukraine; Kostanayska 6, Kyiv, 03118; E-mail: 1972vmmv@gmail.com; Tel.: +380504439410; <https://orcid.org/0000-0002-8789-0303>

TRAINING OF FORENSIC EXPERTS IN THE INSTITUTIONS OF THE MINISTRY OF JUSTICE OF UKRAINE: PROBLEMATIC ASPECTS AND POSSIBLE CHANGES TO LEGISLATION

Abstract. The publication is devoted to identifying ways to improve the training of forensic experts. In connection with the planned amendments to the legislation of Ukraine regulating forensic activities, the active development of information technology and online learning, as well as changes in working conditions and the format of professional communications that occurred during the COVID-19 pandemic, there is a need to improving approaches to the training of forensic experts.

The main attention is paid to the current organization of training and certification of forensic experts in the institutions of the Ministry of Justice of Ukraine, considered the norms of draft laws registered in the Verkhovna Rada of Ukraine on the requirements for certification of experts, and highlights the main issues arising during training.

The paper contains proposals for ways to increase the effectiveness of training of forensic experts. In particular, it is determined that the system of expert training should be aimed primarily at creating the most favorable conditions for the training of forensic experts, continuous improvement of their training by deepening and expanding professional knowledge, skills and abilities, and encouraging the exchange of accumulated knowledge. As a result of continuous professional development of experts, should be taken into account participation in scientific and scientific-practical conferences, seminars, workshops, trainings, webinars, master classes in the field of activity, as well as scientific, scientific-pedagogical and other teaching activities in the field of forensic science.

To increase the efficiency of training and optimize training costs, it is proposed to specify the number of mandatory lecture hours, which provide training programs that are commensurate with the real time of their teaching by internship supervisor and lecturers who support training, and develop lecture courses in certain areas forensic examination.

It is proposed to involve the Institute of Law and Postgraduate Education of the Ministry of Justice of Ukraine in the process of training forensic experts in relevant expert specialties, which is a specialized institution of the Ministry of Justice and licensed by the Ministry of Education and Science of Ukraine. It is proposed to involve experts with more than 5 years of experience in teaching and practical training, including private experts, as well as former experts in forensic and other types of expertise who are currently retired or engaged in scientific or teaching activities.

Keywords: expert, forensic examination, training of forensic experts, training, internship, confirmation of qualification, professional qualifications.

Постановка наукової проблеми.

Наукова обґрунтованість та об'єктивність наданого висновку, а також його належність та достовірність як доказу у справі, часто обумовлюється наявністю у експерта відповідних професійних компетентностей, зокрема, наявності у нього відповідної освіти, належної професійної підготовки та стажу експертної роботи.

За допущення під час проведення експертизи порушень вимог законодавства України про судову експертизу або методичних вимог експерти можуть бути притягнуті до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової відповідальності та дисциплінарної відповідальності. Відповідно до ві-

домостей розміщених на офіційному сайті Міністерства юстиції України, у 2020 році Дисциплінарною палатою Центральної експертно-кваліфікаційної комісії при Міністерстві юстиції України (далі – ЦЕКК) до дисциплінарної відповідальності було притягнуто 21 судового експерта, до 13 судових експертів було застосовано такий вид дисциплінарного стягнення, як попередження; у 7 судових експертів призупинено дію свідництва про присвоєння кваліфікації судового експерта; 1 судового експерта позбавлено кваліфікації судового експерта, і 7 судових експертів – вирішено не притягувати до дисциплінарної відповідальності [1].

Враховуючи важливу роль експертизи у встановленні наявності чи відсутності фактів та обставин, що мають значення для вирішення справи та підлягають доказуванню, а також необхідністю неухильного дотримання експертами вимог нормативно-правових актів, що регулюють судово-експертну діяльність, та науково-обґрунтованих методів та способів вирішення експертних завдань, особливого значення набуває належна підготовка експертів. У зв'язку із очікуваним внесенням змін до законодавства України, що регулює судово-експертну діяльність, активного розвитку інформаційних технологій та онлайн навчання, а також змін в умовах праці та форматі професійних комунікацій, що відбулися під час пандемії COVID-19, назріла необхідність в удосконаленні підходів до проведення підготовки судових експертів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням професійної підготовки судових експертів приділялась значна увага у працях Л.М. Головченко [2], Н.М. Ткаченко [3], Н.І. Клименко, В.К. Стринжа [4], В.М. Шерстюк [5], В. М. Бараняк [6], А.Ф. Кофанова [7] та інших вчених. У попередніх роботах [8, 9] нами також приділялась увага висвітленню шляхів вдосконалення підготовки судових експертів, зокрема у сфері інтелектуальної власності, між тим зміни до законодавства та наявна трансформація освітніх процесів з певною мірою вимушеним переходом до онлайн навчання у зв'язку з пандемією, потребують поглибленого дослідження підходів до підготовки експертів.

Мета дослідження. Для визначення шляхів підвищення ефективності підготовки судових експертів поставлено за мету проаналізувати

окремі елементи сучасної організації навчання та підтвердження кваліфікації судових експертів в установах Міністерства юстиції України та інших відомствах, розглянути норми зареєстрованих у Верховній Раді України законопроектів, що стосуються судово-експертної діяльності, у частині вимог до підтвердження кваліфікації експертів, та висвітлити окремі проблемні питання, що виникають нині під час підготовки експертів в установах Міністерства юстиції України.

Викладення основного матеріалу. Чинним законом України «Про судову експертизу» [10] у статті 10 встановлено вимоги до осіб, які можуть бути судовими експертами, зокрема вказано, що судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань, мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності.

Статтею 21 вищезазначеного закону закріплено: *«Підготовка фахівців для державних спеціалізованих установ, що проводять судові експертизи, здійснюється вищими навчальними закладами; спеціалізація та підвищення кваліфікації проводяться на курсах та у спеціальних закладах відповідних міністерств та інших центральних органів виконавчої влади.*

Фахівці, які не є працівниками державних спеціалізованих установ і мають на меті здійснювати експертну діяльність, проходять навчання з відповідної експертної спеціальності в державних спеціалізованих установах Міністер-

ства юстиції України з урахуванням обмежень, передбачених законом».

Тобто, кожне відомство нині готує своїх експертів самостійно. Підготовка фахівців державних спеціалізованих установ судової експертизи здійснюється в цих же установах, а фахівців, які не є працівниками державних спеціалізованих установ (приватні експерти) – в установах Міністерства юстиції України (далі – Мінюст), оскільки саме на Мінюст покладено завдання здійснення контролю за організацією діяльності судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ.

Відомості про всіх експертів, що мають право здійснювати судово-експертну діяльність в Україні, внесені до державного Реєстру атестованих судових експертів, ведення якого відповідно до законодавства здійснює Міністерство юстиції України. Будь-яка особа, може отримати відомості про атестованих на сьогоднішній день експертів всіх відомств, що здійснюють судово-експертну діяльність, та залучити за необхідністю їх для проведення експертизи.

Підготовка (стажування) осіб, які мають намір отримати або підтвердити кваліфікацію судового експерта в Україні, здійснюється в 2 етапи:

- за програмою підготовки з теоретичних, організаційних і процесуальних питань судової експертизи;
- за програмою підготовки з певної експертної спеціальності.

Програми підготовки розробляються та затверджуються відповідним органом того відомства до сфери управління якого відноситься певна державна спеціалізована установа.

Наприклад, програми підготовки судового експерта служби МВС розробляються зусиллями працівників цієї служби. Відповідно до розділу 2 Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС та порядок проведення атестації судових експертів Експертної служби МВС [11], що затверджений наказом Міністерства внутрішніх справ України № 675 від 21 вересня 2020 року, план підготовки розробляється керівником підготовки на підставі програми підготовки судового експерта за відповідною експертною спеціальністю, затвердженої головою ЕКК, та погоджується директором ДНДЕКЦ МВС або його першим заступником чи керівником іншої установи, у якій проводиться підготовка. У пункті 4 розділу 2 вищезазначеного Положення зазначено: *«Підготовка працівників Експертної служби МВС, які претендують на присвоєння кваліфікації судового експерта, здійснюється за програмами підготовки судового експерта за відповідною експертною спеціальністю, затвердженими головою ЕКК, шляхом проходження індивідуальної (самостійної) підготовки, або стажування, або курсових зборів».*

Програми підготовки (стажування) працівників Науково-дослідних установ судових експертиз Мінюсту (далі – НДУСЕ) та приватних експертів, затверджуються головою ЦЕКК при Міністерстві юстиції України та розміщуються на офіційному сайті Міністерства юстиції України у вільному доступі.

Порядок підготовки та стажування фахівців, які мають намір отримати або підтвердити кваліфікацію судового експерта визначено розділом III Положення про Центральну експерт-

но-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів [2], де зазначено:

«Підготовка (стажування) працівників НДУСЕ, які мають намір отримати або підтвердити кваліфікацію судового експерта, здійснюється: за програмою підготовки з теоретичних, організаційних і процесуальних питань судової експертизи – НДУСЕ або Інститутом права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України; за програмами підготовки з відповідних експертних спеціальностей – НДУСЕ.

Підготовка (стажування) фахівців, які не є працівниками державних спеціалізованих установ та мають намір отримати та/або підтвердити кваліфікацію судового експерта, здійснюється: за програмою підготовки з теоретичних, організаційних і процесуальних питань судової експертизи – Інститутом права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України та НДУСЕ, які мають відповідну ліцензію на здійснення освітньої діяльності у галузі підвищення кваліфікації за програмами підготовки з відповідних експертних спеціальностей – НДУСЕ.»

Отже, нині працівники НДУСЕ проходять підготовку переважно в своїх установах, якщо у них наявні експерти, що мають не менше ніж трирічний стаж практичної роботи судового експерта за відповідною експертною спеціальністю.

Підготовка з теоретичних, організаційних і процесуальних питань судової експертизи. Особи, які планують пройти навчання та здійснювати судово-експертну діяльність як приватні експерти, проходять навчання (стажування) з теоретичних, організаційних і процесуальних питань

судової експертизи в Інституті права та післядипломної освіти Мінюсту або НДУСЕ, що має відповідну ліцензію на здійснення освітньої діяльності у галузі підвищення кваліфікації. На сьогоднішній день з судово-експертних установ Мінюсту таку ліцензію має лише Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса».

До 2016 року підготовка експертів НДУСЕ та приватних експертів здійснювалося безпосередньо в установах Мінюсту. З 2016 року підготовка з теоретичних, організаційних і процесуальних питань судової експертизи стала проводиться в Інституті права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України. За цей період на курсах Інституту пройшло навчання та стажування понад 1 тис. експертів, більшість з яких є приватними експертами.

Підготовка за певними експертними спеціальностями. Після проходження підготовки з теоретичних, організаційних і процесуальних питань судової експертизи, експерти проходять підготовку з відповідних експертних спеціальностей в НДУСЕ. Приватні експерти нині також проходять підготовку виключно в НДУСЕ. При цьому відповідно до змін до Положення №301/5 [12] згідно з Наказом Міністерства юстиції № 2117/5 від 10.06.2021, розширено можливості участі приватних експертів у процесі підготовки експертів. Так, у пункті 1 розділу III вищезазначеного положення зазначено: *«До підготовки (стажування) фахівців, які мають намір отримати або підтвердити кваліфікацію судового експерта, НДУСЕ та Інститут права та післядипломної освіти Міністерства*

юстиції України можуть залучати судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ, мають кваліфікацію судового експерта та не менше ніж трирічний стаж практичної роботи судового експерта».

У програмах підготовки за експертними спеціальностями нині передбачено проведення лекційних та практичних навчальних годин із визначенням відповідних тематик для опанування.

Серед проблемних питань, які озвучують особи, що проходять навчання (стажування) з метою отримання (підтвердження) кваліфікації судового експерта та оплачують вартість підготовки з власних коштів, переважно виділяються наступні.

Перш за все відмічається, що вартість підготовки за окремими напрямками є необґрунтовано високою, іноді за однією спеціальністю значно перевищує вартість річного навчання у престижному ВУЗі. Наприклад, за спеціальністю 10.3 «Дослідження деталей транспортних засобів» згідно програми підготовки №1, що затверджена 12.05.2021 р. головою ЦЕЕК при Мінюсті України та розміщена на офіційному сайті Мінюсту [13], обсяг підготовки сягає 322 навчальних години, з яких 100 – лекційних занять, 222 – практичних занять. У зв'язку з такою кількістю навчальних годин, вартість підготовки за цією експертною спеціальністю становить більше 60 тис. грн. Аналогічна ситуація відбувалася і з підготовкою за спеціальністю 10.9 «Дослідження комп'ютерної техніки та програмних продуктів», коли в програмі №1 передбачалося 380 навчальних годин і вартість підготовки становила понад 69 тис. грн. Між тим слід

вказати на наявні зміни: програми за спеціальністю 10.9 нині переглянуті та 04.08.2021 року головою ЦЕЕК при Мінюсті затверджені нові програми, де у програмі №1 кількість необхідних для прослуховування навчальних годин знижено до 240 годин, з них 58 відведено на лекційні та 182 на практичні заняття.

В програмах підготовки за експертними спеціальностями у сфері інтелектуальної власності, що затверджені 12.05.2021р. головою ЦЕЕК при Мінюсті України, на наш погляд, передбачено цілком достатню кількість годин необхідних для висвітлення лекційного та практичного матеріалу. Так, за більшістю програм підготовки №1 передбачено загальну кількість у межах 100 годин, з них приблизно 30-40% відведено на лекційні години. Найменша загальна кількість годин передбачена для спеціальностей 13.2 «Дослідження, пов'язані з виконаннями, фонограмами, відеограмами, програмами (передачами) організацій мовлення», та 13.6 «Дослідження, пов'язані з комерційними (фірмовими) найменуваннями, торговельними марками (знаками для товарів і послуг), географічними зазначеннями»: 80 і 84 години, відповідно.

Також серед проблемних питань експертами та особами, що тільки планують отримати кваліфікацію судового експерта, озвучується, що під час підготовки за певними експертними спеціальностями в НДУСЕ лекційний матеріал у переважній більшості випадків не читається, хоча у затверджених Програмах підготовки з експертних спеціальностей передбачено як лекційні, так і практичні заняття. Дійсно, на практиці під час підготов-

ки за експертною спеціальністю особа, яка має намір отримати кваліфікацію судового експерта, найчастіше проходить практичне стажування у атестованого експерта, без відвідування лекцій та участі у практичних заняттях у загальному розумінні цих понять. Певною мірою це обумовлено тим, що при організації таких занять для однієї людини або малої групи осіб доволі нераціонально витрачається час кваліфікованих експертів, які крім проведення стажування, мають значне експертне навантаження у справах, що розглядаються у рамках як цивільних справ, так і кримінальних проваджень, ходять на виклики до суду для надання роз'яснень щодо наданих висновків та проводять огляди об'єктів за їх місцезнаходженням. Тому фактично керівник навчання (стажування) самостійно не має можливості провести необхідну кількість лекційних та практичних годин. Цей процес ускладнюється тим, що у переважній більшості експертів-керівників стажування не має достатнього досвіду викладацької діяльності для підготовки лекційного курсу та забезпечення ефективного навчання.

При впровадженні нових підходів до проведення навчання (стажування) важливо створити оптимальні умови, як для тих, хто проводить підготовку, так і тих, хто отримує ці послуги – фахівців, що виявили намір отримати або підтвердити кваліфікацію судового експерта.

При цьому, на наш погляд, для підвищення ефективності та якості процесу підготовки експертів необхідно:

- досягти співмірності між визначеним обсягом начальних годин, що передбачається у програмах підго-

товки і реальним часом, що необхідно витратити лекторам та керівникам стажування для якісної підготовки експертних кадрів;

- визначити оптимальний формат проведення занять;

- оптимізувати витрати часу досвідчених експертів, які мають значене експертне навантаження у кримінальних провадженнях та судових справах і залучаються до процесу підготовки експертів;

- створити умови для заохочення експертів-практиків передавати накопичений практичний досвід.

Також звертаємо увагу на те, що на момент написання цієї статті на розгляді Верховної ради перебуває 4 законопроекти, що стосуються судово-експертної діяльності [14]. У разі прийняття поданого до Верховної Ради України проекту закону «Про судово-експертну діяльність» № 6284, який внесений Кабінетом Міністрів України, із нормами, що знімають заборону для приватних експертів проводити експертизи за певними криміналістичними видами, може збільшитись надходження запитів на проходження навчання, а також може виникнути відтік кваліфікованих експертних кадрів з експертних установ, відповідно, навантаження на експертів державних установ, як з експертної роботи, так і з проведення навчання (стажування), може стати надмірним, особливо за криміналістичними видами експертиз. Так, згідно частини 2 статті 43 вищезазначеного проекту закону планується залишити обмеження щодо проведення експертиз виключно в державних судово-експертних установах тільки щодо судово-психіатричних експертиз та судових експертиз, пов'язаних

з дослідженням наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів; зброї, боєприпасів до неї; вибухових матеріалів; ядерних матеріалів, установок і об'єктів; спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації. Щодо інших криміналістичних видів експертиз такі обмеження плануються зняти.

Для уникнення надмірного завантаження кваліфікованих експертних кадрів державних спеціалізованих установ, пропонується використовувати під час процесу підготовки судових експертів за відповідними експертними спеціальностями можливості Інституту права та післядипломної освіти Мінюсту України, який є спеціалізованою установою Мінюсту з підготовки кадрів і має ліцензію Міністерства освіти України. До викладання та практичного стажування пропонується залучати експертів, що мають досвід експертної роботи більше 5 років, в тому числі приватних експертів, а також колишніх експертів з криміналістичних та інших видів експертиз, що знаходяться на пенсії або займаються викладацькою чи іншою діяльністю. Крім того, Інститут права та післядипломної освіти Мінюсту має можливості залучати експертів НДУСЕ до викладання в вільний від їх основної роботи час (вихідні та вечірні часи) з відповідною оплатою викладацької роботи.

1. У рамках цієї публікації також вважаємо за необхідно приділити увагу визначенню оптимального формату проведення лекційних та практичних занять. У роботі [8, с. 193], що опублікована наприкінці 2018 року, зазначалося: «Одним з шляхів вдосконалення підготовки судових експертів у сфері інтелектуальної власності, на

наш погляд, може бути впровадження в практику підготовки експертів поряд з традиційною формою навчання (стажування) - Для підвищення ефективності навчання та оптимізації витрат на підготовку, формувати групи експертів по підготовці за певними напрямками, наприклад, декілька раз у рік із розміщенням інформації про початок нового потоку на відповідних сайтах (Мінюсту, Інституту права та післядипломної освіти Мінюсту або НДУСЕ [9]).

2. Уточнити кількість обов'язкових лекційних годин включених у програму підготовки, які мають бути співмірними реальному часу їх викладання з боку керівника-стажування та лекторів, що проводять навчання. Розробити курс лекцій для підготовки експертів за основними експертними спеціальностями. Частину лекційного курсу, враховуючи сучасні технічні можливості, можна записати у форматі автовідео, і таким чином автоматизувати і оптимізувати частину процесу підготовки. Частину лекцій доцільно читати у живому форматі (при необхідності можна використовуватися й онлайн форму навчання) із розглядами певних кейсів, відповідями на питання слухачів, обговоренням практичних експертних ситуацій.

3. До процесу підготовки судових експертів за відповідними експертними спеціальностями долучити Інститут права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України, який є спеціалізованою установою Мінюсту з підготовки кадрів і має ліцензію Міністерства освіти України. До викладання та практичного стажування пропонується залучати експертів, що мають досвід експертної роботи біль-

ше 5 років, в тому числі приватних експертів, а також колишніх експертів з криміналістичних та інших видів експертиз, що нині знаходяться на пенсії або займаються науковою чи викладацькою діяльністю. Інститут права та післядипломної освіти Мінюсту може залучати експертів НДУСЕ до викладання в вільний від їх основної роботи час (вихідні та вечірні часи) з відповідною оплатою викладацької роботи.

Висновки. За результатами проведеного дослідження можемо визначити, що система підготовки експертних кадрів має бути спрямована перш за все на створення найсприятливіших умов для навчання судових експертів, постійного вдосконалення їх професійної підготовки шляхом поглиблення і розширення професійних знань, умінь і навичок, а також заохочення для передачі накопичених знань.

Як результат постійного професійного розвитку і підвищення кваліфікації експертів має враховуватися участь у наукових та науково-практичних конференціях, семінарах, практикумах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах за напрямком діяльності, а також наукова, науково-педагогічна та інша викладацька діяльність у сфері судової експертизи.

До процесу підготовки судових експертів за відповідними експертними спеціальностями пропонується долучити Інститут права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України, який має ліцензію Міністерства освіти України та є спеціалізованою установою Мінюсту з підготовки кадрів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Інформація щодо діяльності судових експертів, які не є працівниками дер-

жавних спеціалізованих установ за 2020 рік (станом на 14.04.2020) / офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/m/informatsiya-schododiyalnosti-sudovih-ekspertiv-yaki-ne-epratsivnikami-derjavnih-spetsializovanih-ustanov-za-2020-rik-stanom-na-14042020> (дата звернення: 04.12.2021).

2. Головченко Л.М. Проблемные вопросы подготовки и повышения квалификации судебных экспертов в Украине // Криміналістика і судова експертиза: міжвідом. наук.-метод. зб. / Київський НДІ судових експертиз. К., 2016. Вип. 61. С. 44-51.

3. Ткаченко Н.М. Удосконалення професійної підготовки судового експерта – важливий фактор розвитку експертної дидактики // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: зб. наук. пр. Харків: Право, 2018. Вип. 18. С. 203-214.

4. Клименко Н.И., Стринжа В.К. К вопросу о подготовке судебных экспертов // Криміналістика и судебная экспертиза: республ. межведом. науч.-метод. сб. К., 1989. Вип. 39. С. 24-28.

5. Шерстюк В. М. Організаційно-правові та морально-психологічні засади судово-експертної діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність / В. М. Шерстюк. Харків, 2007. 21 с.

6. Бараняк В. М. Проблеми підготовки судових експертів у вищих навчальних закладах України / В. М. Бараняк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2014. № 801. С. 229-233. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2014_801_41 (дата звернення 04.12.2021).

7. Кофанов А.В. Деякі аспекти проблематики підготовки експертів, їх взаємодії з керівництвом та оцінки проведених ними досліджень // Криміналістичний вісник, № 2 (20), 2013, С. 107-115. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/2066/1/%D0%9A%D0%BE%D1%84%D0%B0>

D0%BD%D0%BE%D0%B2%20%D0%90.%20%D0%92..pdf (дата звернення 04.12.2021).

8. Шляхи вдосконалення підготовки судових експертів у сфері інтелектуальної власності /Проблеми теорії та практики судової експертизи з питань інтелектуальної власності («Крайневські читання»: Матер. II Міжнар. Наук.-практ. конф. (20 грудня 2018 р., м. Київ); за загал. ред. проф. В.Л. Федоренка./ Науково-дослідний центр судової експертизи з питань інтелектуальної власності Мініюсту. К.: Вид-во «Ліра», 2018. С. 187-194.

9. Кісіль Н.В. Підготовка судових експертів: сучасні підходи та можливості підвищення ефективності / Проблеми теорії та практики судової експертизи з питань інтелектуальної власності («Крайневські читання»: Матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (24 грудня 2020 р. м. Київ); за ред. акад.НАПРн України О.В. Скрипнюка і проф. В.Л. Федоренка / НДЦСЕ судової експертизи з питань інтелектуальної власності Мініюсту. Київ: Видавництво Ліра, 2020. С. 179-185.

10. Про судову експертизу : Закон України від 25 лютого 1994 року // Відомості Верховної Ради України. 1994. № 28. Ст. 232.

11. Положення про Експертно-кваліфікаційну комісію МВС та порядок проведення атестації судових експертів Експертної служби МВС. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0022-21#Text> (дата звернення: 02.12.2021).

12. Про затвердження Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів : наказ Міністерства юстиції України від 03 березня 2015 № 301/5 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15> (дата звернення: 04.12.2020).

13. Програми підготовки (стажування) судових експертів./ офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/legal_expertise/program_sudexpert (дата звернення: 04.12.2020).

14. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc2_5_1_J?ses=10010&num_=2&num=6284&date1=&date2=&name_zp=&out_type=&id= (дата звернення: 04.12.2020).

15. Законопроект «Про судово-експертну діяльність»: паралельна реальність (міфи) та контраргументи / офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/zakonoproekt-pro-sudovo-ekspertnu-diyalnist-paralelna-realnist-mifi-ta-kontrargumenti> (дата звернення: 08.12.2021).

REFERENCES:

1. *Informatsiya shchodo diyal'nosti sudovykh ekspertiv, yaki ne ye pratsivnykamy derzhavnykh spetsializovanykh ustanov za 2020 rik (stanom na 14.04.2020) [Information on the activities of forensic experts who are not employees of state specialized agencies for 2020 (as of April 14, 2020)]*. Retrivedd from <https://minjust.gov.ua/m/informatsiya-schodo-diyalnosti-sudovih-ekspertiv-yaki-ne-e-pratsivnykami-derzhavnih-spetsializovanih-ustanov-za-2020-rik-stanom-na-14042020> (data zvernennja: 04.12.2021) [in Ukrainian].

2. Holovchenko, L.M. (2016). *Problemnye voprosy podgotovky u povyshenyuya kvalyfykatsyy sudebnykh ékspertov v Ukrayne [Problematic issues of training and retraining of forensic experts in Ukraine]. Kryminalistyka i sudova ekspertyza – Forensics and forensic science: interdepartmental*, 61, 44-51 [in Ukrainian].

3. Tkachenko, N.M. (2018). *Udoskonalennya profesiynoyi pidhotovky sudovoho eksperta – vazhlyvyi faktor rozvytku ekspertnoyi dydaktyky [Improving the professional training of forensic experts – an important factor in the development of expert didactics]. Teoriya ta praktyka sudovoyi ekspertyzy i kryminalistyky – Theory and practice of forensic science and criminology*, 18, 203-214 [in Ukrainian].

4. Klimenko, N.I., Strinzha, V.K. (1989). *K voprosu o podgotovke sudebnykh ekspertov*

[On the question of training forensic experts]. *Kriminaliistika i sudebnaya ekspertiza – Forensics and forensic examination*, 39, 24-28 [in Ukrainian].

5. Sherstyuk, V. M. (2007). Orhanizatsiyno-pravovi ta moral'no-psykholohichni zasady sudovo-ekspertnoyi diyal'nosti [Organizational and legal and moral and psychological principles of forensic activity]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].

6. Baranyak, V. M. (2014). Problemy pidhotovky sudovykh ekspertiv u vyshchyykh navchal'nykh zakladakh Ukrayiny [Problems of training of judicial experts in higher educational institutions of Ukraine]. *Visnyk Natsional'noho universytetu «Lvivs'ka politekhnika»*. *Yurydychni nauky – Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic»*. *Legal sciences*, 801, 229-233[in Ukrainian].

7. Kofanov, A.V. (2013). Deyaki aspekty problematyky pidhotovky ekspertiv, yikh vzayemodiyi z kerivnyctvom ta otsinky provedenykh nymy doslidzhen' [Some aspects of the issues of training experts, their interaction with management and evaluation of their research]. *Kryminalistychnyy visnyk – Forensic Bulletin*, 2 (20), 2013, 107-115, [in Ukrainian].

8. Fedorenka, V.L. (2018). Shlyakhy vdoskonalennya pidhotovky sudovykh ekspertiv u sferi intelektual'noyi vlasnosti / Problemy teorii ta praktyky sudovoyi ekspertyzy z pytan' intelektual'noyi vlasnosti («Kraynevs'ki chytannya»: Mater. II Mizhnar. Nauk.-prakt. konf. (20 hrudnya 2018 r., m. Kyiv); za zahal. red. prof. V.L. Fedorenka. / Naukovo-doslidnyy tsentr sudovoyi ekspertyzy z pytan' intelektual'noyi vlasnosti Minyustu. K.: Vyd-vo «Lira», 2018. p. 187-194 [in Ukrainian].

9. Kisil' N.V. Pidhotovka sudovykh ekspertiv: suchasni pidkhody ta mozhlyvosti pidvyshchennya efektyvnosti / Problemy teorii ta praktyky sudovoyi ekspertyzy z pytan' intelektual'noyi vlasnosti («Kraynevs'ki chytannya»: Mater. IV Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (24 hrudnya 2020 r. m. Kyiv); za red. akad.NAPrN Ukrayiny O.V. Skrypnyuka i prof.

V.L. Fedorenka / NDTSSSE sudovoyi ekspertyzy z pytan' intelektual'noyi vlasnosti Min`yustu. Kyiv: Vydavnytstvo Lira, 2020. p. 179-185 [in Ukrainian].

10. Zakon Ukrainy «Pro sudovu ekspertyzu» [The Law of Ukraine «On Forensic Examination»]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 28 [in Ukrainian].

11. Polozhennya pro Ekspertno-kvalifikatsiynu komisiyu MVS ta poryadok provedennya atestatsiyi sudovykh ekspertiv Ekspertnoyi sluzhby MVS [Regulations on the Expert Qualification Commission of the Ministry of Internal Affairs and the procedure for attestation of judicial experts of the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0022-21#Text> [in Ukrainian].

12. Polozhennya pro Tsentralnu ekspertno-kvalifikatsiynu komisiyu pry Ministerstvi yustytsiyi Ukrayiny ta atestatsiyu sudovykh ekspertiv, zatverdzhene nakazom Ministerstva yustytsiyi [On approval of the Regulations on the Central Expert Qualification Commission under the Ministry of Justice of Ukraine and certification of forensic experts: order of the Ministry of Justice of Ukraine]. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15> [in Ukrainian].

13. Prohramy pidhotovky (stazhuvannya) sudovykh ekspertiv [Training programs (internships) for forensic experts]. Retrieved from https://minjust.gov.ua/legal_expertise/program_sudexpert [in Ukrainian].

14. Retrieved from http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc2_5_1_1.jses=10010&num_2&num=6284&-date1=&date2=&name_zp=&out_type=&id= (accessed: 04.12.2020).

15. Zakonoproekt «Pro sudovo-ekspertnu diyalnist»: paralelna realnist (mify) ta kontrarhumenty [Draft Law «On Forensic Expertise»: Parallel Reality (Myths) and Counter-Arguments]. Retrieved from <https://minjust.gov.ua/news/ministry/zakonoproekt-pro-sudovo-ekspertnu-diyalnist-paralelna-realnist-mifi-ta-kontrargumenti> [in Ukrainian].